

Compt.

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1877.

Sibiu.

Editura și tiparul tipografiei arhidieceșane.

1877.

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 1.

Sibiu 6 Ianuarie 1877.

Anul II.

Apare la două săptămâni. Corespondențele să se adreseze la redacțiunea Telegr. român cu adausul „pentru Foișoară“.

Concentrațiunea învățământului.

Învățământul nu 'și ajunge la nici un cas scopul pedagogic, dacă țintesce numai și numai a aduna o sumă de cunoștințe, fie aceste și multilaterale. În cunoștințe trebuie să existe o ordine. Ordinea este cu atât mai trebuincioasă, cu cât cunoștințele sunt mai multe. Lipsa de ordine în cunoștințe nu numai face pre aceste fără valoare, dar ea devine sub anumite împrejurări chiar periculoasă pentru ființa omului. Nimic mai păgubitor pentru spirit, nici chiar starea cea mai de jos culturală, ca bombastul și chaosul în idei.

Învățătorul purcedând dela acest adevăr, mai mult trebuie să se îngrijească cum învață decât cât învață elevii săi. Mai bine mai puțin și în ordine, decât mult și fără legătură.

Toate cunoștințele trebuie să 'și afe unitate într'un punct în spiritul omului. Numai din unitatea cunoștințelor rezultă și unitatea conștiinței.

Punctul unității, în care să se concentreze toate cunoștințele, este personalitatea în om.

Personalitatea în om nu este ceva dat, ci ea trebuie formată prin învățământ. Tocmai aci culminează misiunea pedagogică a învățământului, a forma personalitatea omului. Învățământul implinesce această misiune numai dacă se aplică cu cea mai mare îngrijire, ca cunoștințele să fie concentrate, nu precum sunt cercurile concentrice, cari stau unul lângă altul fără a corespunde întră sine, ci precum ramurile unui arbore sau razele unei lumini 'și află începutul în tulpină, respective în lumină pătrundând întreg mediul din centru în afară și din afară spre centru.

Lipsa de personalitate, care rezultă din lipsa de concentrațiune a spiritului poate ave loc în mai multe casuri.

În cele următoare vom privi trei raporturi ale cunoștințelor în spiritul omului, la cari s'ar putè reduce casurile acelea. Anumit:

Sau că cunoștințele produse prin învățământ nu se aduc în legătură cu individualitatea omului;

Sau că cunoștințele întră sine nu stau într'o legătură;

Sau că cunoștințele stau întră sine sau cu individualitatea chiar în contrazicere.

Să privim fie-care cas în special.

a) Fie-care om aduce cu sine, am putè zice, dela nascerea sa o predispozițiune proprie spirituală, care 'și poate ave cauza sa în organismul fisic sau în alte împrejurări.

La aceste predispozițiuni mai influențază în decursul dezvoltării omului și alți factori, pre cari pentru scurttime îi putem subsuma în cuvântul: împrejurimea.

Când a venit copilul în școală, el are deja un fond propriu.

Fondul acesta spiritual 'l numim individualitate. La formarea individualității contribuie constituțiunea trupului, întregitatea lui, lipsa vre-unui membru, crescerea din familie, starea (avut sau sêrac), ocupațiunea părinților, tot așa pozițiunea socială etc.

Fie-care din aceste dau spiritului o direcțiune proprie mai mult sau mai puțin unilaterală. Din aceste influențe rezultă, că nici doi școlari nu sunt întră sine asemenea; poate fi ca ei să semene până la un grad, dar rămân fie-căruia unele nuanțe specifice. Cu toate aceste, educațiunea pretinde totuși una și aceeași dela toți, adecă dezvoltarea spiritului

multilaterală, uniformă, în toate direcțiunile. Educațiunea nu suferă ca spiritul să ia o direcțiune unilaterală. Individualitatea scolarului, după cum am descris-o mai sus, este un fel de unilateralitate, care, dacă nu s'ar mai lucra asupra ei prin învățământ, ar rămâne neindelăturată în tot decursul vieții omului. Spiritul dezvoltat multilateral, uniform în toate direcțiunile se poate asemăna unui glob, adecă unui corp concentric și simetric, ear individualitatea spiritului o putem privi ca colțurile unui corp, cari până a ajunge corpul la forma unui glob trebuiesc tăiate sau părțile celelalte umplute.

Învățământul e chemat a obli părțile cele colțuroase ale spiritului, ce le face individualitatea lui. Și aici oblierea se poate face pe două căi, sau că se lucră în contra individualității, să cioantă așadar părțile, cari prevalează prea tare, sau că se ridică și se desvoaltă și celelalte părți din spirit remase inderăpt până ajung și se nivelează cu individualitatea.

Fiind scopul învățământului nu a nimici, ce există în spirit, ci al îmbogăți și completa, procedura d'antăi este admisă de educațiune numai în casuri, când individualitatea este atât de tare dezvoltată, încât stă în contrarietate cu societatea și când ori cât s'ar adauge în celelalte laturi ale spiritului, nici odată nu s'ar putè nivela individualitatea. Afară de aceea lucrarea de-a dreptul în contra individualității este foarte anevoioasă și de mai multe ori fără succes. De aceea educațiunea la casurile normale se folosese de procedura a doua, cruțând individualitatea ca ceva fundamental și folositor în dezvoltarea ulterioară a spiritului. Se nasce acum întrebarea pentru învățământ, cum trebuie el întocmit, ca pe de o parte să se cruțe individualitatea, ear pe de altă parte să se completeze învățământul până la multilateralitatea cerută de educațiune.

Nimic mai greșit, decât credând cine-va că a făcut destul cu privire la individualitate, dacă independent de ea ar forma prin învățământ o stare nouă spirituală.

Să punem d. e. că individualitatea, care de sine constă în o direcțiune proprie a spiritului, are deja rădăcini tari în spiritul elevului, formând pentru sine o viață consolidată în o direcțiune; să punem acum cazul greșit, că educătorul abstrăgând dela individualitate s'ar indestulă a da prin învățământ elevului o sumă de cunoștințe, cari nu s'au contopit cu viața individuală. Ce ar urma de aici? Ar

urma o viață dublă în unul și acelaș spirit. Spiritul astfel format se poate asemăna cu o clădire, care s'a început a se zidi după un stil și apoi s'a continuat după un alt stil. Spiritul ca și edificiul, devine prin o astfel de lucrare o caricatură.

Toată lucrarea omului trebuie să isvorască din un punct central al spiritului. Punctul acesta, care trebuie să poarte masa întreagă a spiritului, este *eul* sau personalitatea omului. Unde lipsese punctul acesta sau unde sunt mai multe puncte centrale, zicem că lipsese personalitatea.

Dacă lipsa de personalitate este defectul cel mai mare în educațiune, să cercetăm în ce chip se poate forma personalitatea omului.

Nu este ertat ca învățământul să se facă independent de individualitate. Individualitatea elevului trebuie să fie punctul de mănecare al învățătorului, care voescă prin învățământ a educa. Prin aceasta nu este a se înțelege, că individualitatea să dea direcțiune învățământului; căci prin ea s'ar duce omul la unilateralitate.

Individualitatea deși cruțată până la un grad și adecă până la gradul corespunzător culturai uniforme multilaterale trebuie mai în urmă în luptă cu învățământul să ceadă acestuia. Individualitatea trebuie privită ca o latură a multilateralității.

Ea se poate folosi în educațiune, dacă se aduce în legătură și se pătrunde de cunoștințe, cu cari are să formeze ceva întreg.

Ceea ce s'a zis până aci în general să aplicăm la câte-va casuri în special.

Învățământul trebuie să înceapă cu acelea lucruri, cari le cunoaște copilul prin experiența sa și pe baza acelor să lărgească tot mai mult și mai mult cercul cugetărei. Mai aproape stă copilului corpul său și respective corpul omenesc, apoi casa părinților și împrejurimea lui. Cu privirea și analiza acestora și a lucrurilor, cu cari vine elevul în atingere în toată ziua, trebuie să înceapă învățământul.

De analiza și cunoașterea acestor lucruri, trebuie să se incopieze cunoștințele nouă, fie ele religioase, istorice, geografice, naturale, matematice, limbistice, etc. De privirea părinților și a simțimentelor, ce au copiii către ei, trebuie învățătorul să lege învățământul religios. Pozițiunea părinților, iubirea și bunătatea lor, estințându-o învățătorul în mare asupra tuturor oamenilor, să facă copiilor o idee despre Dumnezeu, tatăl tuturor, despre ingri-

jirea, iubirea și bunătatea lui. Numai cu chipul acesta impresiunile copilăriei se conservă, formând fondul cel mai prețios, centrul învățământului, și personalitatea nu vine în pericol a se sfâșia. De individualitate se ține limba, naționalitatea și religiunea unui popor. Din cruțarea individualității, demădată de știința pedagogică, se derivă trebuința de a cruța limba, religiunea și naționalitatea copilului. — Limba copilului se cruță numai atunci, când limba învățământului este limba maternă. Naționalitatea și religiunea se cruță prin înființarea de școli naționale și confesionale. Dela aceste proprietăți individuale trebuie făcută tranziția la lucruri noue și necunoscute: dela limba maternă la limbile străine, dela geografia ținutului și a patriei la geografia generală etc.

Crescerea în familie, tonul familiar fac parte din individualitatea școlărilor. Unul este cercul cugetării al unui copil din o familie avută, aristocratică, și altul este cercul de cugetare al unui copil dela sat. A primii în o categorie de școală tot felul de școlari și a tracta cu toți după o normă, este imposibil, căci sau individualitatea unuia sau a celuilalt s'ar vătămă. Răului acestuia se previne, precăt se poate prin înființarea de școli de mai multe categorii.

Așa dară nu pentru a se satisface simțului de castă a unei părți din societate, se trage aceasta în cumpănă, ci pentru a cruța individualitatea. Numai cruțarea individualității, nu dezvoltarea ei preste măsură se recere în educațiune. Astfel ar fi rău înțeles dacă ar crede cineva, că în școală este permis cuiva a dezvoltă și mai acut spiritul de castă, a ridica și înălța cu laudă naționalitatea și confesiunea unor școlari, ear a altora a o degrada și defăima sau doară a și falsifica datele istorice spre ajungerea scopului acestuia. Astfel, după icoana de mai sus, colțurile individualității, cari prin educațiune trebuiesc oblitate, ca să dispară, ar deveni și mai ascuțite și omul cu atari unilateralități n'ar putea nici decum ave parte la cultura multilaterală. Cultura nu suferă ură națională sau confesională, ci ea tinde spre ceva mai înalt, în care tot omul să se poată întâlni cu iubire. Individualitatea așadară nu trebuie se prepondereze în om, ci trebuie cruțată și nivelată prin dezvoltarea altor părți ale spiritului. Ea în spiritul omului se poate asemăna cu tonul fundamental al unui instrument musical, după care ton se orientează celelalte tonuri pentru a da o armonie completă. Nerespectarea individualității la învățământ produce dualism nu numai în idei dar și în simțimente. Lipsa unității de conștiință este urmarea lipsei

de legătură intimă între individualitate și celelalte cunoștințe. Ea este însăși lipsa personalității, care cu toată ocaziunea se manifestează și în afară în fapte, prin aceea ce numim lipsă sau slăbiciunea de caracter.

b) Lipsa de concentrațiune are loc când însuși materialul (obiectele) de învățământ după natura lui impreunabil, în loc a se aduce în legătură și a forma ceva întreg, se lasă ca niște părți dismembrate una lângă alta fără a se străbate una pre alta și a se deriva una dintr'alta. Învățământul și perde în cazul acesta punctul de gravitațiune și cunoștințele dismembrate nu fac un efect total și astfel concentrațiunea spiritului este stricată. Concentrațiunea este cu atât mai amenințată cu cât învățământul este mai multilateral. Aceasta însă nu este un motiv a recede dela avantajile multilateralității în învățământ.

Este însă un motiv a căuta metoda corespunzător pentru a susține unitatea conștiinței în învățământul multilateral.

Elevul trebuie condus pe cale intuitivă dela lucrurile cunoscute la cele necunoscute, legând cunoștințele cele noue de cele de mai înainte precăt se poate mai tare. În cunoștințe să se aducă ordine ca spiritul să poată pătrunde deodată dela întreg până în părțile cele mai mici. Toată știința, ori cât de varie ar fi prin deprinderea și prelucrarea cugetării trebuie făcută proprietate liberă a persoanei și să nu rămână numai un echo venit din afară.

Spre scopul acesta obiectele de învățământ nu trebuiesc tractate în școală ca lucruri heterogene, ci trebuiesc apropiate unul de altul, așa d. e. matematica de științele naturale, istoria lumii cu geografia, astronomia, istoria naturală etc. Legătura cunoștințelor în spirit și metoda bun aplicat în școală se arată curând și în afară. Elevul condus după metoda rațional de învățământ se arată în toate lucrările și mișcările lui deopotrivă sie și asemenea sub toate împrejurările. Din contră elevul tractat după un metod greșit se va prezenta într'un fel pre lavița de școală și într'alt fel la joc, purtând astfel o viață dublă. Aceasta este semnul cel mai evident, că învățăturile din școală nu stau în legătură cu viața lui și viața lui nu rezultă din cunoștințele câștigate în școală. Aceeși va fi și cu omul mare.

Sburdălnicia la omul crescut este fructul neconcentrării ideilor. Omul sburdălnic în tot minutul se schimbă.

El e in stare a fi tot și toate, și in toate pozițiunile apare așa ca și când n'ar pute a fi altmintrelea. Sburdalnicul se schimbă fără a i se fi dat vre-un impuls sau să fi fost nevoit a se schimba. El se știe afla in toate. El urmează la toți numai sieși nu, lipsindu-i individualitatea. Personalitatea lui este multiplă sau nu există de loc. El cetesce tot felul de cărți, urmează deosebite sisteme arătând interes deopotrivă la toate. Părerile motivate cu argumente le desprețuesce căci el sub pretest de libertate in părerii și convingeri se crede indrept a se putea schimba in tot momentul după suflarea vântului. Ori și ce are pentru el un preț relativ. El nu află deosebire între sublim și lucrul comun, între frumos și urit. El nu află nici o muștrare de conștiință, căci in spiritul lui o idee impinge și ia locul alteia succedându-se una pe alta fără a se opugna. Eată dară un cas al lipsei de concentrațiune, ca un exemplu de educațiune rea.

c) Să privim in fine și casul al treilea, din care urmează lipsa concentrațiunii ideilor la învățământ. Dacă, precum s'a arătat in casul precedent, lipsa concentrațiunii urmează pentru că cunoștințele și obiectele de învățământ după natura lor impreunabile, nu s'au adus in legătură intimă una cu alta: putem zice, că cu atât mai tare ea se ivesce, dacă obiectele de învățământ contrazic unul altuia sau in realitate sau la aparență.

Când învățământul este in contrazicere nu urmează pentru spirit numai o slăbiciune, întârziere sau paralizare a lui, dar ceea ce este și mai periculos, urmează chiar o luptă internă, o clătinare nesigură și din aceasta o neliniște internă.

Deci ca de un rău mare trebuie să ne ferim in învățământ, ca obiectele de învățământ să nu stea in contrazicere.

Contrazicător in realitate nimic nu este in lume, căci intregul se razimă pe o ordine. De aceea prea semnificativ au numit grecii cei vechi lumea *κόσμος* (ordine și armonie). Contrazicere însă totuși se nasce pentru că nu toți privesc lumea intr'un fel, sau pentru că spiritul omului n'a putut pătrunde până astăzi cu desăvârșire intru toate. Neajunsele științei așadară, contrazicerea unor științe între ele precum a teologiei cu științele naturale, a filosofiei cu științele reale și nu arareori și nepriceperea educatorului sunt cauza, că cunoștințele nu și află unitate in spiritul elevului.

Nimic, ce contrazice cu fondul cunoștințelor elevului să nu se predea in școală.

Spre scopul acesta trebuie delăturat din învățământ aceea ce sau in realitate sau la aparență contrazice cu rezultatele pozitive, la cari știința a ajuns până in timpul de față.

Planul de învățământ trebuie compus deci cu cea mai mare precauțiune, ca nu cumva învățământul in deosebitele clase, singuraticile obiecte sau chiar și învățătorii să contrazică între sine. N'ajută nimic a acoperi sau numai a ocoli contrazicerile, ce există prin ficțiuni sau mijlociri la aparența făcută din partea învățătorului. Contrazicerile vor ave mai târziu urmările lor păgubitoare pentru spiritul elevului. Unitatea conștiinței și a personalității este mai ales și atunci amenințată, când educațiunea unui elev este incredințată mai multor învățători, cari nu sunt uniți între sine in privința principiilor pedagogice sau educațiunea este împărțită in familie și școală. Divergențele de părerii dintră învățători sau dintră școală și familie inriuresc asupr'a elevului și fac din spiritul elevului un centru de contrazicere.

Pentru a evita atari defecte se recomandă a lăsa după putință învățământul din o clasă sau unul și acelaș obiect in mai multe clase in mâna unui singur învățător.

Mai mult ca ori ce însă folosesc in această direcțiune instituttele pedagogice, cari au misiunea a da învățătorilor unei școale o pregătire pedagogică uniformă. Uniformitatea in învățământul unei școale cu mai mulți învățători se susține in viața practică de școală prin reuniunile și conferențele învățătoresci, unde se cultiva mai tare spiritul colegialității între învățători.

Dr. Il. Pușcariu

Etnografic.

Etnografia, această știință pe cât de interesantă pe atât de instructivă, este, putem zice, o disciplină cu totul modernă. Avântul deosebit ce a luat etnografia in timpul mai din urmă este in mare parte motivat prin spiritul secolului nostru, secolul naționalităților. Noutatea relativă a științei etnografice se vede și din lipsa de conțelegere între erudiți chiar și asupra definițiunii etnografiei, cuprindând ea la unii mai mult la alții mai puțin.

Mai departe putem susține, că chiar și in literaturile popoarelor mai inaintate abia găsim operă, care ne-ar presenta spre deplină satisfacție știința etnografică intr'un sistem in înțelesul adevărat al acestui cuvânt.

Literatura germană posedă, de abia doi ani încoace, un adevărat mărgăritar din mână celebrului geograf și etnograf Oskar Peschel, odinioară profesor de geografie . . . la universitatea din Lipsca. Cartea ce o avem aici în vedere poartă titlul „Völkerkunde“ și a apărut în anul 1875. Edițiunea primă deja după trei luni a fost urmată de o a doua, — un ce extraordinar chiar și în Germania, luând în considerație caracterul special al obiectului de care se ocupă asemenea opuri. Nu voim a susține, că opul în chestiune ar oferi pe deplin aceea ce numim un „sistem“. El însă conține materia etnografică scrutată și aprofundată cu multă erudițiune și ingeniositate, într'o ordine sistematică și în oare-care întregitate. Pe lângă aceasta, opul este totodată scris într'o limbă prea elegantă și frumoasă.

Peschel, este adevărat, ne ține pre noi Români de—Slavi romanizați. El însă o face aceasta numai într'o enumerare pe scurt a populațiilor „mediterane“ fără a se basa cumva pe rezultatele unor cercetări proprii asupra Românilor, cercetări ce nu le-a făcut, încât ne este cunoscut. La tot cazul, Peschel este departe de ori ce tendență inimică naționalității noastre. Din contră, avem satisfacția a aduce la cunoștința publicului nostru, că el s'a pronunțat de pe câetdră cu viu interes asupra importanței elementului român situat în masă compactă aici în orientul Europei, între Slavii de mează-noapte și mează-zi. După Peschel, această poziție, pe care nu mulți o înțeleg, atribue poporului român o misiune însemnată într'un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat. De altmintrelea respectăm pe deplin ori ce părere, fie și opusă ideilor și aspirațiilor noastre naționale, dacă ea rezultă din cercetări științifice făcute cu conștiință.

Recomandăm publicului român cu tot adinsul opul lui Peschel și reproducem spre acest scop unul din cele mai interesante capitule:

Starile primitive ale genului omenesc.

Când descoperirile transmarine mai vechi și mai nouă apropiaseră de surprinșii europeni stările unor așa numite popoare sălbătice, nu lipsiră spirite escentrice, cari pre genul nostru la prima sa pășire în lume și'l inchipuiau înzestrat cu cele mai escelente însușiri trupesci, spirituale și morale și lipsa acestora la colorații locuitori ai pădurilor și ai insulelor o atribuiau

unei decadente din acele stări de aur urmată din a lor vină.

Pentru a combate această rătăcire de mult nesticăcioasă, astăzi poate va ajunge a îndrepta la păreri schimbate ale unui specialist așa de meritat, cum este dl. de Martius. În adunarea naturaliştilor germani în Freiburg din anul 1838, el mai putea încă exprima: „Fie-care zi ce am petrecut'o între Indianii Brasilei, întâria în mine convingerea, că odinioară ei ar fi fost cu totul altmintrelea și că în decurs de seculi îndepărtați ar fi năvălit asupra lor diferite catastrofe, cari i-au adus la starea lor de acum, la o miserie și degenerare cu totul particulară.

Nu trecură încă 30 de ani și din gura lui auzim asupra acelorași populațiuni următoarele cuvinte: „Nu avem până acum motive a presupune, că starea barbară de acum din părțile aceste ar fi secundară, că aci i-ar fi premers ei alta mai civilisată, că această arenă a gloatelor efemere și lipsite de independență ar fi fost vre-odată scena unui popor cult.“¹⁾

Tot așa de puțin s'au adevărit opiniunile călătorilor de pe la sfârșitul secolului trecut, cari ca George Forster, cuprinși de visiuni Rousseauice, invidiau populațiile mării de mează-zi ca pre un neam fericit, care a rămas fidel stărei naturale și n'a pierdut încă idealul de om prin rătăcirile unei culturi înșelătoare. Lamanon, soțul de drum al lui La Perouse, conversând într'o sară cu soții săi, susținea că sălbăticiii ar fi mult mai buni, decât noi oamenii culturai. În ziua următoare fu ucis de ei.²⁾

Des lăudatele frumsețe trupesci ale negațiilor copii ai naturii de comun lipsesc în copilele fotografice, ce acum ajung în abundență în mâinile noastre. Chiar și acolo, unde ele în adevăr se află și unde au scăpat de uritele amenințări, impuse lor de un gust rătăcit, foarte adese lipsesce cea mai bună cultură a trupului omenesc, adică: curățenia. Părul rămâne în nerëndueală și dinții necurățiți. Anumite viții le căutăm numai la popoare foarte înaintate și tare decădute, la Elinii și la Romanii de mai târziu. Cine cunoaște însă încât-va relațiunile spanioale mai vechi despre gințile americane, acela știe prea bine, că ele cunosc poleituri, la

¹⁾ Etnographie. Tom. I, p. 5. p. 375.

²⁾ Schaffhausen în „Archiv für Anthropologie“ Tom. I. p. 166. Tocmai în chipul acesta scrie Helfer în ziarul său, cu o zi înainte de cel ucisere Andamanii. „Acestia dară sunt sălbăticiii atât de înfricoșăți. Ei sunt fii fricoși ai naturii, buni bucușii dacă nu le faci vre un reu“. Ioh. Wilh. Helfer, Reisen in Vorderasien und Indien. Leipzig 1873. Tom. II. p. 260.

cari nu cugetară nici Romanii de pe timpul când Tiberiu petrecea pe insula Capri, nici Bizantinii de pe timpul, când Teodora, soția de mai târziu a împăratului Iustinian, petrecea la bande de actori ambulanti³⁾. Mai adăugem că aproape tuturor acestor poporațiuni le erau cunoscute otrăvele, cari omoară embrionul omenesc și că ele fură întrebuițate cu ușorătate nesocotită.⁴⁾

Pentru toate aceste scăderi a unor popoare minorene sau arogat coloniști brutali și fără simț de iubire în ținuturi transmarine dreptul a stirpi pre indigenii de pre moștenirea lor în numele și prin influențele culturai și a privi omorul de rasă drept victorie a civilizației.

Alți scriitori, îmbătați de dogme darvinice, voiau să decopere poporațiuni, ce starea dobitocească de odinioară o ar fi păstrat ca și de învătătură pentru timpul nostru. Astfel după cuvintele unei istorie a creației scrisă după gustul de modă din zilele noastre „ar conviețui în Asia de mază-zii și în Africa răsăriteană oameni în oarde, petrecând mai cu samă în pomi și mâncând poame, oameni cari nu cunosc focul și întrebuițază drept arme numai petri și băte, cum obicinuesc a face și maimuțele de o specie mai superioară.“ Aserțiunile aceste sunt scoase, precum se poate dovedi, din scrierea unui erudit din Bonn despre starea popoarelor sălbatice⁵⁾ și se bazează acolo pe spusele unui sclav african de Doco, un popor pretins piticos în Schoa de mază-zii,⁶⁾ sau se provoacă la împărțiri făcute de coloni bengalici⁷⁾ sau la aventurile unui vânător, că în India să fi dat odată de o mamă și o fiică, de altă dată de un bărbat și o muieră într'o stare aproape dobitocească.⁸⁾

Dar cu poporațiuni sau și numai cu oarde, a căror stări ar sămăna celor a maimuțelor, nu s'a întâlnit încă nici un călător al timpului nou, demn de creșterea. Din contră chiar și acelea rase omenesci, cari după cele d'antăi descrieri superficiale au fost puse departe sub gradul civilizației noastre proprii, după o cunoștință mai esactă sau apropiat învederat eară de popoarele culte. Ar fi încă să se descopere

acea fracțiune a genului omenesc, care nu are un tesaur de cuvinte mai mult sau mai puțin bogat cu legi limbistice, care nu are arme agerite în mod artificios și diferite utensilii și care în sfârșit nu cunoaște preparația focului.

Adevărat că un antropolog, în Anglia vestit, Sir John Lubbock, a susținut în cartea sa despre timpurile preistorice, că unii locuitori ai insulelor mării pacifice nu ar cunoaște de loc întrebuițarea focului, dar nu fără indignațiune vedem enumerați și pe indigenii țării Van Diemens, precând Sir John ar fi trebuit să caute numai în raportul lui Abel Tasman⁹⁾ pentru a afla că deja primul descoperitor a vădut ridicându-se din interiorul insulei o columnă de fum. Tocmai astfel stă lucrul, când Lubbock pretinde, că locuitorii insulei Fakaafo nu cunosc focul.

Această insulă a mării de mază-zii se ține de grupa Uniunii și zace în Archipelul Samoa de mază-noapte, ai căruj locuitori pentru desțeritate lor nautică și îndepărtatele lor călătorii pe mare au fost numiți Navigatorii, și cari prin urmare de mult ar fi adus vecinilor lor de pe insula Fakaafo focul și i-ar fi învățat a-l aprinde, dacă ar fi fost de lipsă. Imprejurarea că în idiomul oamenilor de pe insula Fakaafo se găsește acelaș cuvânt pentru foc, ce după variantele glasului limbilor malayice sună *api*, *afi*, *ahi*, pentru ori care altul ar fi fost de ajuns să-și tragă sama.¹⁰⁾ Sir John Lubbock însă și liniștesc conștiința cu escusarea, că cuvântul acesta va fi însemnând numai lumină și ferbințală ca și în limba-soră a Maorilor. Spre motivarea aserțiunii sale, el se poate provoca numai la cunoscutul navigator american Wilkes, care nicăiri pe insula Fakaafo nu aflase locuri pentru foc, și presupunea prin urmare, că indigenii vor fi mâncând bucatele lor crude. Un an după publicarea relației descoperitorului Wilkes apărură însă opul cel mare al soțului său Horațio Hale despre limbele mării de mază-zii. Acest stimat antropolog mărturisește nu numai că s'ar fi aflat pe insula aceea un cuvânt pentru foc, ci el observă *espres*, spre a combate eroarea lui Wilkes, că în presara debarcării sale, el și soții lui au vădut ridicându-se o columnă de fum de pe insula Fakaafo.¹¹⁾ Fără temere

³⁾ Vespucci. *Quattuor navigationes*, passim. Rătăcirii sexuale ale Aleuților la „Erman, *Zeitschrift für Ethnologie*“. 1871, fasc. 3. p. 164; a Ciuccilor, la „Wrangell, *Reise in Sibirien*, Tom. II. p. 227; a Itelmilor, la „Steller, *Kamtschatka* p. 289“.

⁴⁾ O revistă asupra popoarelor, la cari se suferă această crimă s'a făcut de curend în: *Archiv für Anthropologie*. Braunschweig, 1872. T. V. p. 452.

⁵⁾ *Archiv für Anthropologie*. tom. I. Braunsch. 1866. p. 166-68

⁶⁾ Krapf, *Reisen in Ostafrika*. tom. I. p. 76-79.

⁷⁾ G. Ponchet, *The plurality of the human race*. London 1864. p. 48.

⁸⁾ *Ausland* 1860. p. 935.

⁹⁾ Burney, *Discoveries*, t. III. p. 70. De altmintearea Tasmanianii posedau o poveste despre descensiunea focului. Veđi Tylor, *Urgeschichte* p. 301.

¹⁰⁾ După dicționarul la *Tonga Islands de Mariner tolo-afi* însemnă a freca foc și *tolonga* însemnă scocul de lemn, în care acela se frecă.

¹¹⁾ United States Exploring Expedition. *Ethnography I Philadelphia* 1845 p. 149.

dar susținem tesa, că mai este de a se găsi pe tot pământul acea rasă omenească, ce nu ar cunoaște focul.

Focul însă este un soț isteț și puternic al omului, este singurul mijloc pentru a produce astfel de schimbări a materiei, fără cari noi nu am pute mănca cele mai însemnate dintre nutrimentele noastre. Cu ajutorul focului succese mai întei și mai succede și acum încă străformarea trunchiurilor în năi, prin scobire, Singur focul gonesce ferele sëlbatice ale pădurei și ale pustiei, pre leul african, pre tigru asiatic, pre jaguarul american. La foc și întăreau oamenii timpului primitiv armele lor primitive și vërfurile lancelor lor de lemn.

Focul în forma incendiului de stepe la rasele de vënëtori în Australia, Africa de meazăzi, precum și în Lumea nouă gonesce ferele și le apropie de vënëtori, în lipsa de căni dresați. Remășițele de cărbuni de lemn și cenuse s'au găsit însă atât în peșterile ținutului Périroed¹²⁾ cât și, cecace este de însemnătate și mai mare, la isvorul Schussen întré utensilele de corn de tarand, ce aparțin încă timpului de gheață al Europei de mează-noapte. ¹³⁾

(Va urmă.)

SCHIȚE DIN AGROLOGIA PRACTICĂ.

1. Pământul lutos.

Lutul (argila) este alcătuit din mici părțile; de aceea el este cleios, foarte consistent și moale la pipăit, avënd totodată un miros caracteristic. Lutul este insolubil în apă și astfel el nu contribuie nimica la nutrirea directă a plântelor; are însă importanta însușire de a absoarbe și reține aburii de apă și gazurile nutritoare (acid carbonic și amoniac), ce plutesc în aerul atmosferic. De unde ușor se esplică productivitatea pământurilor, cari conțin lut în cantități potrivite.

Pământurile, în cari se află preste 50% lut, se numesc *pământuri lutoase* sau *argiloase*. În deobște se poate afirma, că nu există pământ, din care lutul ar lipsi cu desëvârșire. Cultura pământurilor cu preste 70% lut este puțin rentabilă, uneori preste puțință. Pământurile foarte lutoase sunt răci, trândoase și prin urmăre puțin roditoare; cultura lor este anevoioasă. Precum în vreme de secetă așa și pe

ger, lutul se năspresce și se contrage, formând uneori adënci crepături și rumpënd astfel rădăcinile plântelor. Pământul lutos are o mai mare valoare, dacă conține mai mult năsip, var și humă, dacă este situat cam sus, în știrșit, dacă se lucră afund și rămăne preste earnă espus gerului în formă de brezde mari. Nu arareori se întëmplă de pătura lutoasă de de-asupra zace pe un strat cu năsip. Prin arături adënci, năsipul pufăios și cald trebuie scos și amestecat cu lutul cleios și rece. Cu chipul acestei condițiunile fizicale ale pământului se pot uneori îmbunătăți de minune.

c.

NOTIȚE.

Numerul populațiunei romănesci în Ungaria.

Temeri și considerațiuni politice din partea regimului maghiar au fost cauza, că la cea din urmă numărătoare obștească a populațiunei din Ungaria, pusă în lucrare cu 31 Decemvrie 1869, nu s'a luat privire la deosebitele naționalități, cari după lege, compun națiunea ungurească. Deoarece însă momentul naționalităților este de mare interes și însemnătate, mai ales într'un stat poliglot ca Ungaria, statistica și-a dat silință a afla proporția numerică a naționalităților în Ungaria din alte date, ce le oferă statistica.

Keleti în opul seu „*Hazánk és a népe*“ („patria noastră și poporul său“) s'a folosit pentru aflarea numărului naționalităților de dările de samă statistice ale ministerului de instrucțiune despre copiii, cari sunt deobligați a cerceta școala, punënd apoi în comparare aceste cifre cu numărul notat al confesiunilor. Această operație este fără indoeală împreunată cu multe defecte, însă greșeala, care se comite, nu este mai mare decât 1—2%. Prin urmăre, deși prin această operație nu aflăm numeri pozitivi, totuși aprocsimativ cunoașcem proporția numerică întré naționalitățile Ungariei. Astfel Keleti a socotit pentru Ungaria (în înțeles restrins) 10.92%, ear pentru Transilvania 57.47% a populațiunei Romăni. Profesorul D. Koneck socotescce numărul Romănilor în întreaga Ungarie cu 2,608,120 sau 16.9% din populațiune. Ear Hunfalvy cu 2,447,700 sau 16.98% și Ficker cu 2,648,000 sau 18.5% din populațiune.

Pre Romăni îi aflăm în masse compacte în părțile ostice și sudostice a le regatului; ei dispun în 20 cercuri administrative despre o majoritate numerică; în special în Transilvania întrec la număr toate celelalte neamuri laolaltă cu mai bine de 70%. — Anume în districtele: Năsăud, Făgăraș, Chiuar și comitatele: Zaránd, Hunedoara, Severin 90—99% din populațiune sunt Romăni; în comitatele Alba inferioară și Carăș

¹²⁾ Vezi Peschel, *Völkerkunde* p. 39.

¹³⁾ Vezi Peschel, *Völkerkunde* p. 42.

81—83%₀; în scaunele Orăștie, Sebeș, Mercurea și în comitatele: Dobăca, Solnocul interior, Turda, Arad 63—79%₀; în comitatele: Solnocul de mijloc, Cluj, Cetatea de baltă, Alba superioară și în scaunele Sibiu, Nocrich 53—59%₀. Afară de aceste în comitatele Bihar, Crasna, Timiș și Satmar, Românii formează deși nu majoritatea dar o parte considerabilă (31-48%₀) a populațiunei.

„Să nu se treacă cu vederea“ zice I. H. Schwicker în statistica sa *), din care estragem aceste date, „că acest neam (Românii) stă în directă legătură cu frații săi din invecinatul principat al României.“

b.

(*Probă de erudițiune*). Petrecând noi la universitate în Germania, un student german, cunoscut al nostru, susțină într'o convorbire față de noi cu toată serioșitatea, că „boerii“ români și-ar trage originea de la vechii „Bajuvari, Bojoari. . .“ germani. Intrebându-l de argumente, el întré altele ar fi dorit a ne îndrepta la o broșură științifică, a cărei autor și titlu însă le-a fost uitat. Din întemplant am dat ceva mai târziu peste aceea broșură. Ea poartă titlul: „Pfahlbauten und Völkerschichten Osteuropa's, besonders der Donaufürstenthümer. Von Dr. E. Rückert. Würzburg. 1869.“ — În adevăr după o espunere soit disant istorică, Rückert ajunge pe pag. 38 a scrie: „Prin urmare să nu ne pară lucrul străin, dacă după retragerea Romanilor din Dacia întimpinăm pe Buri sau Bojoari în țara aceasta ca imigratori cuceritori, a căror nobilime militară și tagmă de proprietari sau magnați și au însușit nu mele Bojoarilor față de poporul de rënd, de Rumuni, Romani“. Mai afli în această lucrare încă și altele de „pănura“ aceasta. De exemplu pag. 9: „Silabele finale ale acestui nume (adecă Zermizegethusa) le mai aflăm și la alte numiri de locuri romănesci precum Dragusa, Flocosa, Stargosia, Tarbusan. Mai că te-ai simți ispitit a declara silabele acele de: germanul hus, Haus, Flocosa de Blockhaus, Stargosia de Storchhausen, Tarbusan de Theerbusch. . .“ — Pécătoasă ispită! — Nu voim însă a retăcè, că predând noi această broșură spre aprețiere eruditului d. Dr. de Fr. (pare ni-se mai târziu secretar general al societății germane antropologice. . .) acesta după cetire la întrebarea noastră a respuns cu un singur dar semnificativ cuvânt german, ce l'am putè doar mai fidel traduce cu „mofturi!“

(*Un arbore urias*). „Wiener Obst- und Garten-Zeitung“ a publicat o notiță interesantă, din care estragem următoarele: Cel mai frumos și poate cel mai mare *teiu* din lume (!) se află în Heede, un sat situat lângă frontăriile Olandei. Trunchiul măsură aproape 6 metri în lungime; unde încep crengile, acolo trunchiul are o periferie de 20 m. Crengile isvoresc din trunchiul

în număr de 18; ele sunt sănătoase și încărcate de frunze, măsurând fie-care câte o jumătate m. în periferie. Crengile formează împreună o coroană de o greutate și întindere enormă.

BIBLIOGRAFIE.

Buletinul societății geografice române. Anul I. Nr. 5—10. București.

America vis-à-vis cu România, București 1876.

Obédénare, G. La Roumanie économique, d'après les données les plus récentes. Géographie, état économique, anthropologie. Avec 1 carte de la Roumanie (X, 435 p. 8°). Paris 1875. —

Revue de linguistique et de philologie comparée, recueil trimestriel publ. par G. de Rialle. T. VIII. 3 fasc. Conține la primul loc:

Iul. E. Picot, leçon d'ouverture du cours de langue et de littérature roumaine à l'école des langues orientales vivantes de Paris.

Iung, Die Anfänge der Rumänen. — Wien 1876. Selbstverlag (74 p. 8°) Ediție separată.

Langen, Die trinitarische Lehrdifferenz zwischen der abendländischen und morgenländischen Kirche. (IV, 127 pag. 8°)

Toctai a apărut:

Diefenbach, Lorenz, Dr. Die Volksstämme der europäischen Türkei, Frankfurt a. m. 1877. (119 p. 8°).

CORESPONDENȚĂ.

N. P. în Br. Vè indoți despre „serioșitatea vorbirei“ noastre? — Pentru că să Vè convingeți, Vè aducem la cunoștință, că un librar-éditor din Berlin s'a putut indupleca (el va fi știut pentru ce!) a primi pre Schuler-Libloy în colecțiunea sa: „Historisch-politische Bibliothek“, în care se găsește numai neste genii ca: Dante, Mirabeau, *Schuler-Libloy*, Buckle, Macchiavelli, . . . — Honni soit qui mal y pense. —

D-lui I. B. Cu plăcere ne declarăm gata a-ți pune la dispoziție serviciile noastre. Însă nu trebuie uitat, întocmirea cât de cât potrivită a unei grădini scolare este o problemă foarte grea, o problemă care nu se poate rezolvî decât avënd cunoștințe esacte despre diversele împrejurări locale.

Deci nu rămâne decât a ne informa în scris din fir în pèr. Deocamdată ți respundem pe scurt: Împarte îngustul teren, de care dispui, în patru tăblii. La mijloc întocmesce un fel de roată, care să măsore cel puțin 5 metri în diametru. Printre și pe de marginea tăblilor se întind cărări de 1½ m. în lățim. Cărările se pardosesc cu petriș mărunt. O tablă va servi pentru deprinderi gimnastice, alta pentru scoala de altoit, a treia petru legumi și a patra pentru diverse plănțe agricole. Pe câte un mic petec de pământ se pot cultiva plănțe veninoase, flori de câmp (pentru botanică), fragi, erburi și tufe sèlbatice. Florile se vor cultiva ici coala pe de marginea tăblilor. Pentru legumi se recomandă tabla din apropierea apei ce trece prin dosul grădinei.

*) Schwicker, I. H., Statistick des Königreiche Ungarns. 1877.